

Mimar Sinan'a Saygı ile Mahallelerin Dokusu – Depremler / Rengigül Yaltırık Ural

1894 Depremi'ni yaşamıştı Rengigül Hanım İstanbul'da. 1999 Depremi'ni yaşadı Ural ailesi Düzce'de. "100 yılda bir büyük deprem olur, süre doldu Marmara için" diye konuşuluyordu 1990'lı yıllarda. Ve 17 Ağustos 1999 Gölçük ve 12 Kasım Düzce depremleri oldu. İstanbul'un da etkilendiği büyük bir alanda çok acılar yaşandı. Büyüklerimden nice deprem öyküleri dinlemiş, kaleme almıştım. Dünyada hemen hemen her yıl aynı hüznü, acıklı 1999 depremleri benzeri görüntüler ile üzülmüyoruz. Zamana karşı bir yarış başlar. Her afette olduğu gibi yerli ve yabancı sosyal sorumluluk sahibi kişi ve kuruluşlar, organizasyonlar, sosyal sorumluluk projeleri, dernekleri, insanî duygularla olumsuz hava koşullarında olabildiğince seri, maddi ve manevî güçlerini ortaya koyma çabaları içinde olurlar; "millî seferberlik ruhu".

Konunun Uzmanları

Her deprem sonrası aşına olduğumuz konusunun uzmanları değerli akademisyenler bilgilerini paylaşıyor. 1509, 1690, 1894, 1912, 1999 depremleri de konu edilir. Bağlantılı afet lojistiği, hukuk, sağlık, eğitim konularını, eğitsel bilgileri, aktarımlarını izleriz. Medya önündeki uzmanlar gibi medya önünde olmayı tercih etmeyen ve akademik çalışmalarını sürdüren, nice öğrenci yetiştiren kıymetli eğitimcilerin konuya katkılarını da irdeleriz. Ben prensip olarak araştırmalarımda kitap konsültasyonları yaptığım gibi medya önünde olanlar kadar medyada pek gözükmeyen uzman görüşlerini de kendimce analiz etmeye, birleştikleri, ayrıştıkları konuları aklımda tutmaya çalışırım. Her ne kadar aralarında bilimsel açıklamalarda bazı farklılıklar olsa da yıllardan beri konuşulan konu aynı: "Deprem kuşağıyız. Depremlerle yaşamayı öğrenmeliyiz. Fay hattı üzerinde olmayan, depreme dayanıklı yapılardan oluşan yaşam beldeleri yaratmalıyız."

Çocukluğumdan beri de yüksek mimar, yüksek mühendisin yapıdaki önemini bilirim, Prof. Dr. Doğan Hasol'un sınıf arkadaşı ve İTÜ Mimarlık Fakültesi ilk kız öğrencilerinden Oya Bekiroğlu halam gibi. "Yüksek Mimar: İhtiyaç duyulan mekânların tasarımını yapan ve tasarım sırasında gerek duyulan diğer iş kollarının (iç mimar, jeoloji mühendisi, peyzaj mimarı, elektrik mühendisi, inşaat mühendisi, harita mühendisi vb.) organizasyonunu sağlayan kişilere yüksek mimar denir." kariyernet

Ülkemizde öyle güzel bir örnek var ki: Mimar Sinan

Bence her yapı projesine başlayan kişi Mimar Sinan'ı örnek almalı. **Yapı sektörünün rol modeli Mimar Sinan olmalı.** O ruhla yapmalı. Mimar Sinan, kendisine verilen vazifeyi en iyi şekilde, ehil ekibiyle yerine getirmiş. Babam Prof. Dr. Faik Yaltırık, henüz asistanken Parisli botanikçi Camille Guinet'ye ülkemizi tanıtıyor, seyahatler yapıyorlar ve Atatürk Arboretumu'nu kuruyorlar 1959'da hocası Prof. Dr. Hayrettin Kayacık ile. Fotoğrafları var arşivimde. Camille Guinet; "**Mimar Sinan, iyi bir botanikçiydi**" demiş, açıklamasını da yaparak. Mimar botanik de bilecek anlaşılan. Mimar Sinan gibi bakabilmek, görebilmek, uygulayabilmek.

Mimarlığa ve Çevreye Duyarlı Olmak

"Çevremizde güzeli aramak, ne yazık ki, yaygın bir tavır değildir. Oysa eğitim bir güzeli ve doğruyu arama çekirdeği etrafında kurulmalıdır. Eflatun şöyle diyordu; biz içgüdüleriyle güzele ve zarif olana yönelen zanaatkarlar aramalıyız; öyle ki gençler; çocukluklarından başlayarak sağlıklı bir ortamda, her yönden gelen iyiyi içsinler; asil yapıtların etkisi onların gözlerine ve kulaklarına mutlu yörelerden gelen bir rüzgâr gibi dolsun ve onları yavaş yavaş, düşüncelerin güzelliklerine sempati duymaya, onunla armoni içinde olmaya çağırınsın. Düşüncenin gücünü hissetsinler." Herbert Read iyi öğrenimin ilk koşulunun okul yapısının güzelliği olduğunu söyler.

Rousseau'nun Emil'inin güzel bir bahçe ortasında, bakımlı bir evde yetiştiğini anımsatır." Doğan Kuban Yazılar Antolojisi, 1. Cilt, "Sanat, Mimarlık, Toplum Kültürü Üzerine Makaleler", Boyut Yayınları

"Taşkışla, İstanbul'da yaşanmış olan son isyanda, mürteci isyancıların yuvasıydı; "31 Mart" olayı olarak anılan bu hareket, 13 Nisan 1909'da Taşkışla'daki 4. Avcı taburunun ayaklanmasıyla başladı ve cinayetler, saldırılar birbirini izledi. İsyân, Selânik'ten gelen ve içinde Mustafa Kemal'in de bulunduğu Hareket Ordusu tarafından bastırıldı. Taşkışla savaş alanı içinde kalmış ve bina zarar görmüştü. Yapının ana girişindeki iyonik kolonların üzerine çarpan mermilerin yarattığı tahribat günümüzde de görülebilir. Hocamız Emin Onat bize restorasyon sırasında o kırıkların özellikle onarılmayıp, hatırlatıcı bir simge olarak korunduğunu söylemişti." s.90.

"Le Corbusier'nin önerdiği Modern Şehirciliğin temel ilkelerinden olan "Yeşil şehir" kavramını İstanbul'dan esinlenmeyle oluşturduğunu söyleyebilirim. Önce, 1911'de gözlemlerine bakalım: "İstanbul'da evler ağaçlarla çevrilmiştir; insan ve doğa arasında çekici bir dostluk vardır, her yerde ağaçlar olup, aralarından mimarlığın soylu örnekleri yükselir. Ağaçlar, bizim ruhsal ve fiziksel yönlerden sağlıklı olmamıza yardım ederler." dedikten sonra kendilerini – Avrupalıları – şöyle eleştirir: "Biz ise ağaçları söküyoruz; İstanbul bir meyve bahçesidir, bizim şehirlerimiz ise taş ocakları!"

Le Corbusier, bir Osmanlı özdeyişini dile getirir: "**Ev kuran, ağaç da diker.**" Herhâlde bu ifade Osmanlılarla birlikte tarihe karışmıştır; yaptığım araştırmalarda hiçbir "özdeyişler" kitabında buna rastlamadım." s. 59, "Kaybolan İstanbul'um, bir mimarın anıları 1947-1957", Enis Kortan

Yaşadığımız toprakların değerini bilebilmek; tarih, coğrafya, toprak zenginliği, tarım önemli konular. Tarım arazileri ve yerleşim yerlerinin bilincinde olmak da. Sadece yer bilimleri hocaları değil orman fakültesi toprak hocaları da bilgilerini paylaşıyorlar bu bağlamda.

Depremlerle ilgili önceki yazılarımda neler yazmıştım, kısaca bir göz atalım:

"Son zamanlarda sık sık deprem konuşur olduk. Depremi hissedince konu daha güncel oluyor. 1864 yılından başlayan "Rengigül" e-kitabımda depremler, maddi ve manevî etkileri, psikolojik-sosyolojik-ekonomik çerçevede canlı tanıklarımın anlatımıyla ve kaynak kitaplarla aktarıldı. Kaynak kitaplarımdan birisi "Osmanlı Mimarı D'Aronco 1893-1909 İstanbul Projeleri Restorasyonlar, Projeler, Kitaplar". II. Abdülhamid deprem ile ilgili çalışmalar yaptırmış. Bu konuda adı geçen uzmanlardan biri; mimar D'Aronco. Kitabın tanıtım bültenini paylaşmak istedim: "1894'te İstanbul'u yerle bir eden deprem sonrası İtalyan hükümetinin verdiği görevle İstanbul'a gelen İtalyan mimar D'Aronco'nun özgün çizim ve sulu boya çalışmaları kitaplaştı. Kitapta hem İtalyan mimarın İstanbul'da kaldığı dönemde (1893 – 1909) Kapalıçarşı, Mihrimah Sultan Camii ile Ayasofya Bazilikasına ait restorasyon çalışmaları hem de diğer yapılarının eskizleri yer alıyor. D'Aronco İstanbul'da kaldığı süre boyunca ayrıca sultanın özel ikametgâhı Yıldız Sarayı'ndaki bazı binaların yeniden yapılandırılmasıyla da ilgilenir. Ziraat, Orman ve Maadin Nezareti ile dört yıllık bir anlaşma imzalayan mimarın çalışmaları Bizans ve Osmanlı figüratif kültürüyle karşılaşma niteliği taşır. En güzel örnekleriye Sultanahmet Meydanı'ndaki Ziraat, Orman ve Maadin Nezareti, yeni Tophane Çeşmesi, Mekteb-i Şahane Binası... D'Aronco'nun tarzında her ne kadar "art nouveau" etkisi fark edilse de o referans noktasının Viyana olduğunu dile getirmiştir. D'Aronco'nun mimari geçmişinden bahsetmek gerekirse 1901'de Torino'daki Uluslararası Modern Dekoratif Sanatlar Sergisi binaları için proje yarışmasını kazanan D'Aronco'nun kurduğu sergi pavyonları yeni İtalyan mimarisinin manifestosu olarak kabul edilir. Daha sonra Udine Bölgesel Sergisi pavyonlarını tasarlayan mimar, başyapıtlarını da 1902-1906 arasında verir.

Bunlar arasında Beşiktaş'taki Şeyh Zafir Külliyesi, Karaköy Mescidi, Türklerin sipariş ettiği yalılar ve Tarabya'daki İtalyan Büyükelçiliği, Iglesias'taki Sardinyalı Madenciler Birliği Binası yer alır. Bu yapıtlarda, Osmanlı mimarisinin yaşam gücüyle Orta Avrupa Sezession sanatının birbiriyle bütünleşmektedir. Ayrıca D'Aronco'nun "Türk Yerleşim Kültüründe Modernleşme" temalı bir araştırması da bulunmaktadır. Boğaz'da 1903 – 1906 yıllarında inşa edilen ve geneli avlulu olan villalar onun bu araştırmasının ana fikrini oluşturmaktadır."

Deprem Tarihimizden Ders Almak

Deprem tarihimizden de ders almamız gerektiğini düşünüyorum. Bilimsel çalışmaların yol kat etmesini ve uygulanmasını diliyorum. Yine arşivimden Hayat Tarih Mecmuası, Sayı 12, 1 Ocak 1969, sayfa 81'de: **"75 Yıl Önce Büyük Deprem"** başlığı ile şöyle yazılmış: "75 yıl önce İstanbul'da bir dakika kadar süren müthiş bir deprem olmuştur. Depremde birçok camiler, minareler, medreseler, mektepler, karakollar, rıhtımlar, resmî binalar, hanlar, duvarlar yıkılmış, birtakım binalar da yıkılacak hale geldiği için yıktırılmıştır. Binlerce kişi, yıkılan binaların altında kalarak can vermiş, pek çok insan yaralanmıştır. Yaralananlar hemen hastanelere kaldırılmış, tedavileri için bütün doktorlar seferber edilmiştir. II. Abdülhamid de, yaverlerini göndererek olay kurbanlarının geride bıraktıkları ve yaralılarla yakından ilgilenmiştir. Felâketzedeler için derhal bir iane kampanyası açılmıştır. Bu kampanya 5 ay, 19 gün sürmüş ve toplanan para miktarı 82.874 Osmanlı altını bulmuştur. Bu paranın önemlice bir kısmını padişah vermiştir. Deprem, 25 Haziran 1894 Salı günü saat 12.27'de vukua gelmiştir. Bu şiddetli deprem gece saatlerine rastlamış olsaydı can kaybının pek çok olacağı muhakkaktı."

Aile Arşivimdeki Depremler

Kaleme alıp yayınladığım Rengigül Hanım'ın e-kitabında 76 yerde "deprem"geçiyor. Kısaca:

Erzurum'da Meydana Gelen Deprem

31 Mart Vak'asında vazifesi başında öldürülen II. Abdülhamid dönemi Adliye Nazırı Mustafa Nâzım Paşa'mızın Sultan II. Abdülhamid'e yazdığı (Erzurum Valisi iken) raporunda:

"Mustafa Nâzım Bey raporunun bu kısmında; önceden Erzurum'da meydana gelen depremden dolayı harap olmuş olan hapishanenin, kanunî hukûmler ve islâhât layihesindeki sıhhi usûllere uygun olarak yapılmasına, padişah iradesi gereğince 1320 senesi itibarıyla başlanıldığını belirtmiş ve padişahın doğum gününde açılışının gerçekleştirildiğini beyan etmiştir."

Deprem Bölgesine Uygun Ev Çizimleri

"Babam, 41 yılında (1941) emekli olunca Düzce Belediyesi'nin yanında kereste dükkânı açtı. İstanbul Eyüp'te kontrplâk fabrikasına sipariş verirdi. Ben karakalem yapıyordum, parayla. Mansur Bayram, Belediye Reisi idi. Babamı çok severdi. Babam da ona "Deli Mansur Bayram" diye takılır, gülüşürlerdi... Belediyede mimar yoktu. Babam kereste makinelerinin parasını bile zor zar çıkartmışken yüzü yumuşak olduğu için veresiye ile de iş yapınca, iflâs etti. "Memurdan tüccar olmaz!" dedi, işi bıraktı. Mansur Bayram da babamı Orman Mühendis Muavini olarak, belediyeye Fen Memuru atadı. 1953 yılında Mansur Bayram şekerden vefat edene kadar da çalıştı. Ev yaptırmak isteyenler, ruhsat için belediyeye müracaat ettiklerinde, bana ev plânı çizdirirlerdi. Her plân 10 TL idi. Karakalemde 5 TL alırdım. İtinalı yapardım. Amerikan mecmualarından ilham alırdım. **Akçakoca yolu üzerindeki tek katlı evler, benim çizimlerimdir. İşte, o evlerden bazıları duruyor hâlâ. Tek katlı bahçe içinde tipik, güzel evlerdi, çizdiklerim. Deprem Bölgesi'ne uygundu.** O çizimleri Ersin'e, size emanet ettim! Hastane Yolu diyorlar şimdi. İstanbul Caddesi'ndeki çoğu evin plânlarını ben yaptım. Annemden öğrendim çizim yapmayı, üç yaşımdan itibaren.

Annemle otururduk Akçakoca’da, denize baka baka vapur resimleri yapardı. Ben de bakardım. Bir yandan da gramofondan Safiye Ayla dinlerdik.”, “**1967’de Adapazarı** yıkıldı, yerle bir oldu. Karanlık odada tab yapıyordum. Raftaki şişelerin hepsi yerlere döküldü. Baca koptu, az kalsın altında kalıyordu Ülviye. Maarif Tarlası’nda Erol ile Ersin oynuyordu, onlara bakmak için bahçeden geçti, bir saniye sonra baca Ülviye’nin geçtiği yere küt diye düştü. Bir saniye ile kurtuldu. Ocakta da muhallebi yapıyormuş. Ocağı söndürmüş hemen çocukların peşine. Ana kapı yerine mutfaktan çıkıp, bahçeden dolaşmış. Ersin’e göre ha bahçe, ha Maarif Tarlası!.. Ersin çok keyifliydi bahçede, çadır kurduk, o da mum yaktı. Bu mum merakı nereden geldi bu çocuğa, düşünürüm. Bahçede, elma, erik, kiraz, karaçam sarıçam, ladin vardı.”, “**1999, 17 Ağustos**’ta saat sabaha karşı üçte, yatakta yakaladı. Işıklar söndü. Ev sallanıyor, TV salona düştü. Ben yere yattım... Şangır şangır... 45 saniye. Televizyona sarıldım öylece kaldım!.. Geceliklerle aşağı indik. 33 gün Jale Kuyumcu’nun evinde kaldık. Sonra bekledik. Hafif de hasar olmuştu bizim binada, sıvaları yapıldı. Taşındık 3 gün sonra, 2. Deprem vurdu!.. **12 Kasım 1999. 18.58**’de, halı kalktı oturdu. Ben yedi haberlerini dinlemek için televizyon karşısında idim. Kasım’da daha çok ölen oldu. Hasar gören evlerin, hepsi yıkıldı. Merdivenler yıkıldı. Salondan sokağı görüyoruz. Parktaki çığlıklar... Ekmek, su, 1 yumurta yok. Ankara’dan yollandı, kapışıldı ekmek. Her şey, neredeyse yağmalandı. Evlere hep girildi. “Mal canın yongasıdır” derler ya doğrudur. Bina çok sağlamdı ama çimentosunu az koymuş, demiri çok güzel koymuş ama sulamamış. Bulgur gibi döküldü. Çimentoyu döktüğünde sulanmazsa kupkuru kalıyor, suyunu çekince toz hâlinde dökülüyor.

1894 Depremi’ni annem de pek bilemez, iki yaşında imiş. Büyük Hanım (Rengigül Hanım) bilir. **1940 Depremi** hafifti. Annem “Git yat.” dedi. **1944 Depremi’nde Afyon**’da idim. 1 Şubat’ta Bolu yıkıldı.” Saffet Ural, 12.4. 2015

Afyon’da Haydar Sarıali dedemin yaptırdığı ev, 2011 ziyaretimizde. Fotoğraf: Ersin Ural

“Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı”

“1963 sürecinde Kıbrıs’a yapılan yardım faaliyetleri esasında Kıbrıs Türklerine yönelik ilk yardımlar değildir. Örneğin daha 20 Eylül 1953 tarihinde Baf ve civarında meydana gelen deprem felâketi nedeniyle ilk etapta Kızılay tarafından 50 çadır gönderilmiş, ayrıca 40 bin liralık yardım malzemesi bizzat Başkonsolos Burhan Işın vasıtasıyla yetkililere teslim edilmiştir. Daha sonra bu yardımlara 50 çadır daha eklenmiştir. Bu arada yaşanan ilginç bir gelişme ise Kızılay tarafından oluşturulan Kıbrıs Türklerine Millî Yardım Komitesi’ne Afyonkarahisar’ın Emirdağı ilçesinden Soğukkuyu köyü başöğretmeni İzzet Öncü tarafından gönderilen bir mektup ve yapılan yardım teklifidir. Söz konusu bu komite “Kıbrıs’taki ırkdaşlarımıza memleket ölçüsünde nakdî yardım temin etmek ve toplanan paralarla alınacak çeşitli gıda maddeleri göndermek ve bu suretle adada son günlerde vukua gelen müessif hâdiseler dolayısıyla soydaşlarımızın ıstıraplarını tedvin eylemek maksadıyla” Ankara’da Temmuz 1958 tarihinde Kızılay Genel Müdürü ve Afyon milletvekili olan Rıza Çerçel başkanlığında kurulmuştur.” Prof. Dr. Ulvi Keser, “Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı”, 1974, Türk Kızılayı Yayınları

Rahmetli Rıza Çerçel ve ailesi, Afyon’dan komşumuzdu. Büyüklerimden hayli anılarını kaleme aldım. İzmir İstasyon Caddesi’nde sıra sıra bahçe içinde kocaman evler oldurdu. Konak gibi büyük. Bahçe kapısını açarken bir çingirak eve birisinin girdiğini haber verirdi. Kapı tokmaklarına hayran olurdum. Bahçedeki çiçekler, süs havuzları, ağaçlar masallardaki gibiydi. Kimi evlerin bahçelerinde kümesler olurdu. Cıvıvırları takip etmek bile oyundu. Bahçede meyve ağaçları varsa reçel yapılırdı. Makarna kesilecekse mahalle kadınları dönüşümlü olarak bahçelerde toplanır, yardımlaşırlar, çaylarla katmerler, ağzı açık, bükmelemlerle sohbetler yapılırdı. Güzeldi, mahalle kültürü, mimari estetiği vardı.

“Türkiye’yi Böyle Gördüm”

1509, 1690, 1894 depremlerini düşündüğümde Oglier Chiselin De Busbecq’in “Türkiye’yi Böyle Gördüm” kitabı aklıma geldi. Hemen kitaplığımdaki kitabını o gözle taradım: “Ogier Ghiselin de Busbecq, devletimizin en kudretli ve batılılar tarafından da en çok merak edilen bir devrinde Avusturya Sefiri olarak Türkiye’ye gelmiştir. 1554’ten 1562’ye kadar süren sefirliği sırasında bilgi ve müşahedelerini dört uzun mektup halinde üniversiteden arkadaşı olan Nicholas Michault’ya yazmıştır. “Üçüncü Mektup, 1 Haziran 1600. Kuryenin geldiği gün Edirne’de şiddetli bir deprem oldu.”

1999 Depremi’nden Sonraki Süreç

Ural apartmanı 1999, 12 Kasım’ında yıkılmadı ama oturulamaz hale gelmişti. Belki de tüm bu yaşadığımız deprem senaryolarında teselli binanın yıkılmaması olabilir. En azından bir yapıdan can kaybı olmadan sağ çıkabilmek maddi ve manevi olarak büyük bir teselli. Yapı yeniden yapılabilir ama, kaybolan canlar yerine gelmez iskambil gibi yıkılan binaların altında kalındığında.

12 Kasım 1999 günü anladık ki Düzce büyük bir depremle sarsılmış. O an hiçbir şey düşünemiyor insan. Sadece “Ne oldu acaba?” diye endişe duyuyorsunuz yakınlarınız için. O tarihlerde cep telefonu yoktu. Araç telefonu yeni çıkmıştı ve her araçta da yoktu. Biz de bir hafta önce yeni ve ilk cipimizi Vakko’dan almıştık ve ne yazık ki en çok nakit ihtiyacı olduğu dönem, deprem olmuştu. Taksim Divan’daki ofisimizde çalışıyordum. Aklımıza gelebilen, ihtiyaç olabilecek malzemeler ile annemi de yanımıza alarak yola koyulduk. Hayatımızın acıklı, üzücü, hüzünlü günleri başlamıştı.

Büyükçe, güzel bahçe içindeki dede evimiz birkaç yıl önce araştırmalar sonucu Almanya’da bu işlerde uzmanlaşmış bir inşaatçıya verilmişti. İkimiz rahattı ama, sonuç öyle olmadı. Düzce Kültür Mahallesi Ural apartmanına vardığımızda, hemen önündeki koskoca parka çadırlar kurulmuştu. Tüm aile ve dostlarımız tarif edilemez şaşkınlık, çaresizlik, üzüntü içindeydi. Saffet Ural’ı arabamıza alarak Ereğli Demir Çelik’in misafirhanesine gittik. Bu tesisteki yeri bize Ereğli Fiziksel Engelliler Derneği Başkanı İsmail Şentürk organize etmişti. Tanışmamız hayli eskiye dayanıyordu. Uzun yıllar önce kendisinden bir mektup almıştım. Denize çivileme atlarken kaza geçirdiğini yazıyordu. O kadar içtendi ki yazısı battaniye, eski bir yazıcı talebine olumlu cevap verdik. Çalıştı azimle ve binlerce kişiye umut, örnek odu, çalışma olanakları sağladı. İsmail, bize bu çok zor günümüzde Ereğli Demir Çelik Dinlenme Tesisleri’nde bir soluk oldu. Saffet Ural, o kadar tevekkel, olgun bir insandır ki o günlerin acısında bile Demir Çelik’in yemyeşil bahçesine bakan yemekhanesindeki kahvaltının keyfini çıkardı ve bizlere örnek oldu. Haftalar sonra, çadırlardan prefabrik evlere taşınıldı. Tabii ki maddi ve manevi, psikolojik çok zorluklar çekildi. Sonra kalıcı konutlar yapıldı ve o evlerde yaşam uzun yıldır devam etti. Babamın dayısı, kayınpederim Saffet Ural’ı 2019’da, kayınpederim Ülviye Ural’ı 2024’te kaybettik.

Güzel Bahçeli Evler

Düzce dede evimizin balkonunda Esen Ural Turna ile Utku Ural. Fotoğraf: Ersin Ural

Şimdi Düzce’nin Kültür Mahallesi’ni aktaracağım. Çocukluğumdan beri gittiğim o güzel bahçeli evde çok güzel, acı tatlı anılarımız vardı. 1938 yılında yaptırmış babama orman sevgisini aşıl原因an atlı orman mühendis muavini dedesi Tayyip Ural. Mahalle, büyükçe bahçe içinde az katlı evlerden oluşuyordu. Tayyip dedemizin evi iki katlıydı. Saçakları Büyükkada’daki evlerin güzel estetiğini andırırdı. Odalardaki tavan yüksekliği 3,5 metreden fazlaydı. Her iki katta da odalar çok genişti ve geniş sofalara açılırdı. Ön ana kapının girişi geniş bir balkon gibiydi, Amerikan filmlerindeki gibi. Sarılcı yediveren gülleri vardı. Arka bahçeye mutfak kapısından verandaya inilirdi. Bir de salonun önünde balkonu vardı bu verandaya inen. Evin iç ve dış kapıları kalın, yekpare ağaçtandı. İç merdivenler ve tırabzanları (fotoğrafları arşivimizde) iç mimari estetik harikasıydı. Erkek çocuklar tırabzanlardan yukarıdan aşağıya kayarak inerlerdi neşeyle.

Kapı tokmaklarının her biri birbirinden güzeldi. Tunçtan büyükçe, yuvarlak tokmak bize o estetik evden bize yadigâr. Verandanın önünde küçük bir süs havuzu vardı. Etrafı çiçeklerle doluydu. Sardunyalar açtı mı ömre bedeldi. İki tarafı güllerden oluşan ince bir yol bizi bir bankın olduğu yere götürürdü. Ağacın altında oturur sohbetler ederdik. Kuş civıltıları arasında Saffet Ural'ın klasik müzik plaklarından seçtiği müzik kulağımıza çalınırdı. Babam bahçedeki salkım söğüdün fotoğrafını Ersin'e çektimişti. Dendroloji Ders Kitabı II, Angiospermae (Kapalı Tohumlular) Bölüm I (I. Amentiferae – II. Floriferae: Apetalae) sayfa 31'de. İşte o salkım söğüdün altında da otururduk. İskoçya'dan gelen dostlarımız da pek severlerdi bu evi ve bahçeyi. Hayrettin (Karaca) amca, Nihat (Gökyiğit) amca gibi dostlarını da götürürdü babam dede evine. Ülviye Ural'ın lezzetli ev yemekleri yenirdi bu bahçenin verandasında. Hele bir de papatyalar, ortancalar açtı mı kendimi bir masal dünyasında hissederdim. Bir de evin mahzeni vardı. Tıpkı Mark Twain'in Huckleberry Finn maceralarındaki gibi bir mahzen. İkinci katta Saffet Ural'ın fotoğraflarla hemhâl olduğu karanlık odası ömre bedeldi. Sihirli bir havası olurdu bu karanlık odanın. Resimler, analin boyalar, fotoğraf banyoları, kalem kokuları.

Sonra moda oldu apartmanlarda yaşamak. Kalorifer, asansör hoşlarına gitti insanların. Nüfus da çoğaldı. Dede torun bir arada yaşam şekli değişti. Tıpkı Halide Edip'in Mor Salkımlı Evi'ni arayıp bulamadığı gibi. İstanbul da farklı değişmiş, değildi.

Mahallelerin Dokusu Bozulmuyor Anlaşılan

Edinburgh, Eildon Street, ilkokula başladığım yıllar. Fotoğraf: Dr. Faik Yaltırık

Edinburgh'taki ilkokul eğitimim sadece kitaplar, defterlerden oluşmuyordu. Deneyisel olarak bizleri hayata, çevreye, şehir ilişkilerindeki rollerimizi anlatıyordu. Haftanın bir günü büyük salona bir mahalle kuruluyordu, çocuk tiyatrosu gibi. Bakkalı, manavı, sokak ışıkları gibi. Alış veriş nasıl yapılır, esnaf ve halk birbirine nasıl kibar davranır, bir para üstü aldığında bakkal nasıl teşekkür eder, bakkal istenilen ürünü nasıl güzel paket yapar ve müşteriye verdikten sonra müşteri teşekkür edip, iyi günler diyerek dükkândan ayrılır gibi nice deneyisel bilgilerle donandım.

Kitaplarımız da gözlem yapmayı öğretiyordu. Televizyon ülkemde henüz yoktu, buzdolabı gibi. Televizyonda eğitsel çocuk programları vardı. Kitaplar da programlar da konusunda uzmanlar tarafından yazılmış, denetlenmekteydi. Yarı resmî ilişkilerin önemini zaten Haydar dedemden, ailemden biliyordum ama okullarım da disiplinli, sevecen öğretmenlerden oluşan okullardı. Eğitimciler gibi toplum içinde yaşayan ve toplumun önünde olan her birey kıyafetine, konuşmasına, hitabına, yüz şekline, mimiklerine dikkat etmeli olgusunu öğretiler. Zira her bir birey söz ve hareketleriyle, giyimiyle kendini, ailesini, ülkesini temsil ediyor. Ne iş yaparsan yap en iyisini yap olgusunu öğretiler. Edinburgh'taki ilkokulumun binası da duruyor, adı da değişmemiş. Nüfus arttıkça dünyada yaşamsal mekânlar şekil değiştiriyor. Ancak benim gıpta ettiğim bir sokak var. Edinburgh'taki Eildon Street. İlkokula başladığım yıld. Royal Botanic Garden'da Flora of Turkey yazılıyordu ve babam seçilen ilk bilim adamı idi. Eildon Street'in adı değişmemiş. Oturduğumuz ev ve aynı tip sıra sıra evler değişmemiş. Çikolata aldığım bakkal dahi değişmemiş. Evler o kadar aynı ki sokakta yürürken hangisi bizim evdi diye durabilir insan. Amsterdam'a 2013'te gittiğimizde ilk Vonderlpark'ta kaldık. Sabah sokaklarında yürürken "Sanki Edinburgh'tayım" dedim. Mahallelerin dokusu bozulmuyor anlaşılan.

Doğumdan itibaren yaşam bir mücadele. Okumak, çalışmak, maddi ve manevi hayatta yol kat etmek... Dünyada olan savaşlar, salgın hastalıklar, doğal afetlere üzülmek... Güzel dünyamızda çocuklar güzel yaşam sürsünler, sağlıklı, neşeli, mutlu olsunlar. İyi örneklerin takdir edilerek çoğalmasını umut ediyor, hayatlarını deprem gibi afetlerde kaybedenlere Tanrı'dan rahmet, yakınlarına ve bu acıyı yüreğinde hisseden her ferde metanet diliyorum.

Rengigül Yaltırık Ural, Ağustos 2026